

Innhold

FORORD	13
KAPITTEL 1 KRIGENS FOLKERETT OG NORGE	19
1.1 Bokens oppbygging	20
1.2 Folkerettens karakter	22
1.2.1 Folkeretten i kontrast til andre disipliner	24
1.2.2 Særlig om krigens folkerett	26
1.3 Folkeretten «under press»	30
1.4 Folkerettens kilder	33
1.4.1 Internasjonale konvensjoner/traktater	35
1.4.2 Internasjonal sedvanerett	39
1.4.3 Generelle rettsprinsipper	41
1.4.4 Rettspraksis	42
1.4.5 Rettsteori	45
1.4.6 Andre kilder	46
1.4.7 Trinnhøyde i folkeretten	46
1.4.8 Forholdet mellom regional og global folkerett	49
1.5 Folkerettslig metode	50
1.6 Særegenheter ved krigens folkerett	52
1.7 Krigens folkeretts arkitektur	55
1.8 Norge og krigens folkerett	56
1.9 Norske militære utenlandsoperasjoner etter 1945	58
1.9.1 FN-operasjoner	61
i) Israel og araberstatene (1948–)	61
ii) Gaza (1956–1967)	61
iii) Kongo (1960–1964)	62
iv) Libanon (1978–2009)	64
v) Balkan (1992–1995)	66

vi) Sør-Sudan (2011–)	67
vii) Mali (2013–)	68
1.9.2 Operasjoner med FN-mandat	70
i) Golfkrigen (1991)	70
ii) Afghanistan (2001–2014)	71
iii) Irak 2003–2005	73
iv) Libya (2011)	74
1.9.3 Operasjoner uten FN-mandat	76
i) Kosovo (1999)	76
ii) Afghanistan (2001–2006)	77
iii) Irak/Syria (2015–)	79
KAPITTEL 2 RETTEN TIL BRUK AV MAKTT	82
2.1 Maktforbudet i folkeretten	86
2.1.1 Maktforbudets opphav	87
2.2 FN-pakten	89
2.2.1 Hovedregel: maktforbudet i artikkel 2(4)	91
<i>Eksempler på brudd på maktforbudet</i>	95
2.2.2 Unntak: FN-mandat under FN-pakten kapittel VII	96
<i>Eksempler på operasjoner med FN-mandat</i>	104
FN-operasjoner	106
<i>Eksempler på FN-operasjoner</i>	111
2.2.3 Unntak: selvforsvar (FN-paktens artikkel 51)	112
<i>Eksempler på selvforsvarsoperasjoner</i>	126
2.2.4 Ansvar for beskyttelse «Responsibility to Protect» (R2P)	127
<i>Eksempler på operasjoner for beskyttelse</i>	136
2.3 Andre hjemler	138
2.3.1 Invitasjon	138
<i>Eksempel på invitasjon</i>	146
2.4 Bruk av makt mot ikke-statlige aktører	148
2.5 Oversikt over utvalgte norske militære operasjoner og folkerettslig ramme ad bellum	150
2.6 Håndhevelse av maktforbudet	152
2.6.1 Folkerettsbrudd kan utløse kollektive militære motreaksjoner	153

2.6.2	Folkerettsbrudd høyner risikoen ved militære operasjoner	153
2.6.3	Like regler vil gjelde for lik type aktivitet	154
2.6.4	Økonomisk straff	155
2.6.5	Fengselsstraff	157
2.7	Forhold som faller utenfor maktforbudet	157
2.8	Økonomiske sanksjoner, handelskrig og våpenhandel	159
2.8.1	Multilaterale sanksjoner	161
2.8.2	Unilaterale, kollektive og ekstraterritorielle sanksjoner	162
2.8.3	GATT artikkel XXI	167
2.8.4	Arms Trade Treaty (ATT) og begrensninger på våpeneksport	169
2.9	Avsluttende betraktninger	170

KAPITTEL 3 REGLER FOR HVORDAN MAKTBRUKEN

	SKAL FOREGÅ	172
3.1	Humanitærrettens særlige karakter	172
3.1.1	Avgrensning mot <i>ad bellum</i> -reglene	177
3.1.2	Avgrensning mot reglene som gjelder utenfor konflikt	184
3.1.3	Avgrensning mot nasjonale regler	186
3.2	Klassifisering av situasjonen: Hvilket regelsett gjelder?	192
3.2.1	Mellomstatlig væpnet konflikt	199
3.2.2	Okkupasjon	208
3.2.3	Ikke-internasjonalt væpnet konflikt	219
3.2.4	Væpnede konflikter med ikke-statlige aktører – fellesartikkel 3 (FA3)	220
3.2.5	«Borgerkrig» – annen tilleggsprotokoll (TP II)	224
3.2.6	Klassifisering og operasjoner utenfor væpnet konflikt	229
3.2.7	FN-styrker	236
3.3	Konvensjoner og sedvanerett i humanitærretten	239
3.4	Regler for stridighetene	243
3.4.1	Distinksjonsprinsippet	244

3.5	De som kan angripes	246
3.5.1	Militære mål	246
3.5.2	Sivile som deltar i fiendtligheter (DPH)	251
3.5.3	Særlig om «lovlige mål» (militære mål)	257
3.5.4	Levende skjold	260
3.5.5	Forbud mot straffbar svikaktig opptreden	263
3.5.6	Plikt til å benytte metoder som ikke påfører unødvendig lidelse og overflødig skade	266
3.6	De som ikke kan angripes – beskyttelsesplikten	267
3.6.1	Proporsjonalitetsregelen	269
3.6.2	Vilkårlige angrep	274
3.6.3	Forholdsregler	275
3.7	Moderne teknologi	279
3.7.1	Cyberkrig	282
3.7.2	Droner	284
3.7.3	Autonome våpen	286
3.7.4	Syntetisk biologi og «konvergerende teknologier»	288
3.8	Regler for beskyttelse av krigens ofre	289
3.8.1	Syke og sårede	291
3.8.2	Humanitær tilgang (access)	294
3.8.3	Plikt til human behandling	296
3.8.4	«Beskyttede personer»	298
3.8.5	Kombattantstatus	298
3.9	Frihetsberøvelse	300
3.9.1	Krigsfanger	301
3.9.2	Konflikter hvor kombattantstatus og krigsfangestatus ikke finnes	304
3.9.3	«Lovlig stridende»	307
3.9.4	Sikkerhetsinternering av sivile	310
3.9.5	«Take no prisoners»	314
3.10	Regler om forbudte våpen	316
3.10.1	Norge og forbudte våpen	319
3.10.2	Interoperabilitet	320
3.11	Våpenkonvensjoner	321
3.11.1	Eksploderende prosjektiler (1868)	321
3.11.2	Ekspanderende ammunisjon (1899)	323
3.11.3	Giftgass (1925)	323

3.11.4	Biologiske og bakteriologiske våpen (1972)	324
3.11.5	Miljømodifisering som krigføringsmiddel (ENMOD) (1977)	327
3.11.6	FNs rammekonvensjon om visse konvensjonelle våpen, CCW (1980)	327
3.11.7	Kjemivåpen (1993)	331
	<i>Kjemivåpenkonvensjonens forbud og unntak</i>	332
3.11.8	Antipersonellminekonvensjonen (1997)	336
3.11.9	Klasevåpenkonvensjonen (2008)	337
	<i>Interoperabilitet og klaseammunisjon</i>	338
3.11.10	Atomvåpen	340
3.12	Forholdet mellom de spesielle forbudene og de generelle reglene	344
3.13	Håndhevelse av humanitærretten under krigen	345
3.13.1	Tap av privilegier	346
3.13.2	Stridsmessige represalier	348
3.13.3	Økonomisk kompensasjon	350
3.13.4	Fact-finding	352
3.13.5	«Lawfare» samt sanksjoner/stans i våpensalg	353
3.14	Håndhevelse av humanitærretten etter krigen	354
KAPITTEL 4 MENNESKERETTIGHETER I VÆPNET KONFLIKT		357
4.1	Menneskerettighetene gjelder i væpnet konflikt	357
4.1.1	Hvorfor er det viktig å skille mellom IHR og MR i militære operasjoner?	361
4.1.2	Den faktiske situasjonen: Gjelder IHR eller MR for situasjonen?	365
4.1.3	Formålet med maktbruken: Gjelder IHR eller MR?	369
4.2	Derogasjon – visse menneskerettigheter kan settes til side	374
4.3	Noen menneskerettigheter gjelder alltid	376
4.3.1	Retten til liv (artikkel 2)	377
4.3.2	Forbudet mot tortur (artikkel 3)	381
4.3.3	Forbud mot tvangsarbeid (artikkel 4)	382
4.3.4	Forbud mot tilbakevirkende eller ikke-eksisterende lover	382
4.3.5	Ufravikelige rettigheter i SP	383

4.4	Anvendelse av menneskerettighetene utenlands og derogasjon	383
4.5	Lex specialis. IHR samvirker med menneskerettighetene	386
4.5.1	Forholdet mellom menneskerettigheter og IHR-reglene om beskyttelse av krigens ofre (bl.a. frihetsberøvelse)	386
4.5.2	Forholdet mellom menneskerettighetene og IHR-reglene om stridigheter (våpenmakt)	390
4.6	Særlige spørsmål rundt våpenbruk for rettshåndhevelse	392
4.6.1	Er RCA omfattet av forbudet mot kjemivåpen?	393
4.6.2	RCA kan brukes til rettshåndhevelse	393
4.6.3	Kan andre kjemikalier enn RCA brukes til rettshåndhevelse?	394
4.7	Globale og regionale menneskerettighetsregelverk	398
4.8	Beskyttelse mot retur til væpnet konflikt	399
4.8.1	Flyktninger og væpnet konflikt	399
4.8.2	Non-refoulement, vern mot retur til forfølgelse	401
4.8.3	Beskyttelse mot retur under EMK	402
4.8.4	Beskyttelse mot retur til væpnet konflikt under EMK	403
4.9	Håndhevelse av menneskerettighetene	405
KAPITTEL 5 INTERNASJONAL STRAFFERETT		409
5.1	Innledning	409
5.2	Den internasjonale strafferettens historiske utvikling	410
5.3	Den internasjonale strafferettens funksjon	415
5.4	De internasjonale forbrytelsene	417
5.4.1	Folkemord	418
5.4.2	Forbrytelser mot menneskeheten	418
5.4.3	Krigsforbrytelser	420
5.4.4	Aggresjon	421
5.5	Den internasjonale straffedomstolen (ICC)	423
5.6	Internasjonal strafferett og Norge	425
5.6.1	Norsk rettspraksis – etterkrigsoppgjøret	428
5.6.2	Norge og internasjonal strafferett – inkorporering og tilbakevirkende kraft	431

5.6.3	Rettspraksis etter kapittel 16s ikrafttredelse	436
5.6.4	Straffeloven kapittel 16 og uoverensstemmelser med folkeretten	439
5.7	Avsluttende betraktninger	444

KAPITTEL 6 TERRORISTER, FREMMEDKRIGERE OG

	SOLDATER TIL SALGS	446
6.1	Terrorisme	449
6.1.1	Ingen egen definisjon av terrorisme i folkeretten	453
6.1.2	Internasjonal versus nasjonal terrorisme	460
6.1.3	Regionale traktater om terrorisme	462
6.2	Terrorisme i fredstid	465
6.2.1	Menneskerettighetene og terrorisme	466
6.3	Terrorisme i væpnet konflikt	470
6.3.1	Humanitærrettens begrep om terror(isering)	470
6.3.2	Kommer IHR til anvendelse?	473
6.3.3	Avgrenses terrorisme mot handlinger som er lovlige under IHR?	473
6.3.4	Selvmondsangrep	476
6.4	Terrorisme i norsk rett	477
6.4.1	Terrorhandling og terrorintensjon	478
6.4.2	Avgrensning mot «lovlige krigshandlinger»?	479
6.4.3	Medlemskap eller materiell støtte til terrororganisasjon	483
6.4.4	Terrorfinansiering	486
6.5	Fremmedkrigere	488
6.5.1	Fremmede terroristkrigere i folkeretten	489
6.5.2	Administrative beføyelser	490
6.5.3	Kriminalisering av deltakelse i væpnet konflikt	493
6.6	Soldater til salg	497
6.6.1	Leiesoldater	499
6.6.2	Private militære kontraktører og sikkerhetselskaper	501
6.7	Avsluttende betraktninger	504

EPILOG	506
VEDLEGG NORSKE MILITÆRE BIDRAG I UTLANDET	508
FORKORTELSER	523
LOVER, TRAKTATER OG ANDRE INTERNASJONALE AVTALER	526
Norske lover	526
Traktater	527
Internasjonale avtaler som ikke er folkerettslig bindende	544
DOMMER	545
Internasjonale domstoler	545
Nasjonale domstoler	547
Verdens handelsorganisasjon	548
RESOLUSJONER	549
FNs sikkerhetsrådsresolusjoner (SRR)	549
FNs generalforsamlingsresolusjoner	554
FNs MR-råd	554
BØKER, ARTIKLER, KAPITLER OG RAPPORTER	555
SAMLINGER AV INTERNASJONAL SEDVANE, MANUALER OG BESTE PRAKSIS	567
TRAVAUX PREPARATOIRES	569
OFFENTLIGE PUBLIKASJONER OG LOVFORARBEIDER	570
Kgl.res.	570
NOU-er	570
Ot.prp., St.prp., Prop. S, Meld. St.	570
ANDRE RAPPORTER/DOKUMENTER	572
INTERNASJONALE RAPPORTER OG ANDRE DOKUMENTER	574
DOKTORAVHANDLINGER OM KRIGENS FOLKERETT AVLAGT I NORGE	576
STIKKORDREGISTER	577